

ДРАГАНА НОВАКОВ
ДРЖАВНИ УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ ПАЗАРУ
ДЕПАРТАМАН ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ
НОВИ ПАЗАР
dragananovakov1@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-0003-9813>

УДК: 091=163.41(497.11)"15"
811.163.1'373.231"16/17"
https://doi.org/10.18485/pbf_srteoxh.2024.21.5

Имена словенскога порекла у поменику манастира Крушедола (XVI/XVII век) бр. 1473¹*

Сажетак: У раду ћемо анализирати лична имена словенскога порекла у рукописној књизи *Поменик манастира Крушедола* (бр. 1473) XVI/XVII век. Покушаћемо да утврдимо какав је однос имена словенскога и хришћанскога порекла, а потом ћемо испитати њихове главне одлике: структуру, семантику и фреквенцију. Оваквом анализом добићемо слику личних имена која су била популарна не само на простору Срема и Војводине, него и на ширем терену, јер су монаси овакве рукописне књиге носили често и у удаљене крајеве, сакупљајући тако прилоге за своје манастире.

Кључне речи: Поменик, словенска имена, лична имена, манастир Крушедол.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Поменик (поменник) јесте црквена, богослужбена књига, коју су састављали средњовековни српски писари за потребе чинодејствовања свештеника у олтару цркве, пре почетка Божанске литургије (на светој Проскомидији), када се распоређује евхаристијски хлеб на дискосу, улива вино у свети путир и помињу имена живих и упокојених хришћана¹. То је, заправо, зборник, парусија, са именима почивших и живих чланова владалачких породица српске средњовековне државе, српских светитеља, црквених достојанственика, монаха, монахиња, свештеника, ктитора, духовне и световне властеле, као и обичних мир-

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту *Свети Сава у српској култури и духовности* који реализује Одељење за светосавске студије Центра за црквене студије у Нишу.

¹ О поменицима више в. у Даниловић 1999: 551.

јана, али и свих оних који су својим делима заслужили црквени помен и јавно помињање за време богослужења.²

Александар Крстић и Борис Стојковски, говорећи о Епархији бачкој под османском влашћу истичу да су поменичке рукописне књиге међу ретким изворима за верски живот српског становништва у то време, јер су у њима забележени приложници из бројних насеља³, а ти многобројни топоними забележени су и у рукописној књизи о којој је у овој раду реч. Наводимо неке од њих: *Босна, Влашка, Ујровлахија, Молдавија, Рашка, Русија, Грчка*, те градови: *Арад, Бечкерек, Београд, Беч, Будим, Букурешт, Вишеград, Вршац, Кайушвар, Карансебеш, Кобиле, Панчево, Пећ, Пешија, Пожеја, Рудник, Сеједин, Сомбор, Сонлок, Ујвар, Чанад, Чернец*; села: *Баја, Бајинци, Бешеново, Добрић, Кайиција, Пазуха, Сланкамен, Тркойна, Чајалија, Шиволоић*; манастири: *Гомојница, Дечани, Зограф, Рача, Ремеша, Ситуденица, Хиландар, Хойово* и др.

Захваљујући оваквим изворима какви су поменици, могуће је пратити живот антропонима у једној области и у одређеном временском периоду. А овим поређењима, посебно у фонду личних, народних имена, огледају се и историјске околности у којима је живело српско становништво.

У овој раду анализираћемо словенска лична имена из рукописне књиге *Поменик манасиџира Крушегола* (бр. 14731), који представља и богату збирку личних имена која садржи драгоцену различита сведочанства, не само о антропонимији на одређеном терену, него и о стању српског народа и Цркве на једном делу српског етничког простора. Анализа је рађена према фототипском издању САНУ⁴.

Циљ рада јесте утврдити какав је однос имена словенског и хришћанског порекла, а потом испитати њихове главне одлике: структуру и семантику, као и да утврдимо која су најчешћа имена била, не само на простору Срема и Војводине, него и на ширем терену, јер су монаси овакве рукописне књиге носили често и у удаљене крајеве (о чему сведоче бројни топоними на маргинама листова). Наравно, групу словенских личних имена чине они облици који у својој основи имају речи, односно корене лексема словенског порекла. Табеларним приказом представимо фреквенцију словенских имена. Потом ћемо сагледавати творбене основе именског састава и издвојити које су најчешће словенске основе у личним именима.

² Новаков 2017: 9.

³ Крстић, Стојковски 2020: 61.

⁴ Томић, Војкулеску 1996.

За потребе рада одабрана је словенска антропонимија у поменутом споменику, који обухвата период XVI и XVII века. Ова рукописна књига данас се чува у Турн-Северину (Румунија) у близини Чернеца, у Библиотеци муниципија Дробета и регистрована је као рукопис бр. 14731. Познато је да су године 1688. калуђери прешли Дунав код Чернеца и понели са собом мошти својих деспота, као и рукопис овога *Поменика*.

Поменик садржи 155 листова,⁵ писан је на папиру, подељен на једанаест поглавља, а писало га је преко педесет писара. Према мишљењу аутора фототипскога издања⁶ писање започето је најкасније 1516. године када је завршено зидање манастира Крушедола и када је његов ктитор, Максим Бранковић, умро. Уписивање приложника било је све до 1688. године, што показују записи на маргинама текста и обухватају период од 1615. до 1688. године, осим датума на листу 154': 29. јун 1757, уз запис Филарета, митрополита Угровлахије.⁷

Рукописна књига писана је српском редакцијом, нормом ресавске школе, али се у њој с обзиром на њен специфичан садржај (имена) јављају и елементи српскога народнога језика, као и рускословенскога, нарочито када су у питању записи на маргинама. Писмо рукописне књиге јесте различито, од полуустава до брзописа.

АНАЛИЗА КОРПУСА ЛИЧНИХ ИМЕНА

У *Поменику* који је био предмет нашега истраживања укупно је забележено 13314 личних имена од чега је 8696 мушких и 4618 женских. Различитих имена има укупно 1018 (625 мушких, а 393 су женска лична имена). Имена словенскога порекла укупно има 4010.

У српској антропонимији опште је познато, постоје две групе личних имена – српска народна имена (која су део прасловенске баштине) и хришћанска (настала покрштавањем).

Наравно, сва српска народна имена упркос својим специфичностима, никако не смемо посматрати изван контекста јужнословенскога и прасловенскога ареала.

⁵ Лист је величине 30 x 20, 3 см. О овој рукописној књизи в. више у Томић, Војкулеску 1996.

⁶ Томић, Војкулеску 1996: 65.

⁷ Томић, Војкулеску 1996: 65.

Имена хришћанског порекла показују знатно већу заступљеност у односу на она словенског порекла и укупно их има 9194, од чега је мушких 5477, а женских 3717. Тако, на пример, два најфреквентнија хришћанска мушка имена имају дупло више потврда, него што је број најчешћих народних антропонима словенског порекла у њему. Име *Петар* појављује се чак 480 пута, *Јован*⁸ 368, док женско лично име *Марија* има 282 потврде. Према фреквенцији потом долазе још и следећа имена: *Ђеорђије* 356, *Никола* 307; *Анђелија* 166, *Јелена* 162, *Ана* 160.⁹¹

То је поуздан доказ о стабилности и великој снази хришћанског елемента на овом терену у поменутом периоду. Наравно, примањем хришћанства у прошлости код словенских народа наставља да живи прасловенски именованост народних имена, њихових варијанти, модела, међутим, доласком Турака ситуација се мења, те хришћанска имена добијају предност над словенским.

Када су у питању лична имена словенског порекла као најчешћа јављају се: мушко *Радослав*, које има 378 потврда и женско *Станисава* са 236 потврда.

На основу целокупног материјала приметно је и да мушка имена словенског порекла показују већу разноврсност облика (и пуна и скраћена), него женска лична имена.

Табеларним приказом представимо најчесталија словенска имена у укупном корпусу.

Мушка имена

Ред.бр.	Име	Број
1.	Радослав	378
2.	Живан	262
3.	Вук	181
4.	Стојан	143

Женска имена

Ред.бр.	Име	Број
1.	Станисава	236
2.	Стојана	171
3.	Живана	109
4.	Милица	76

⁸ Сва имена у раду даваћемо рашчитано словима данашње ћирилице, само са једном потврдом у номинативу, а не у акузативу како је то најчешће у поменицима.

⁹¹ Када су у питању имена хришћанског порекла ситуација је потпуно иста и у *Поменуку манасџира Крушедола* МСПЦ 240, где поменути имена такође односе превагу, в. Новаков 2017: 97–106.

Из табеле можемо видети и да сва женска имена словенскога порекла имају заштитни карактер, односно да је сујеверје имало велики утицај на именовање новорођенчади. Такви антропоними давали су се да би престало умирање деце (*Вук, Живан, Живана*) или да би се зауставило рађање женске деце (*Сїанисава, Сїојанка*).

2. СЕМАНТИКА ИМЕНА

Према семантичкој подели коју је у српској антропонимији сачинила Милица Грковић¹⁰, у наставку рада издвојићемо категорије на основу материјала из *Поменика*. Најбројнију категорију чине лична имена заштитног карактера, а потом следе и остале.

ЗАШТИТНА ИМЕНА

Њихов најстарији слој чине самотворна имена која су се често надевала како би децу којој су давана, штитила од урока и разних болести. У суштини већина личних имена садржи неку нијансу профилактичног карактера. То не мора бити само исказивање праве заштите, него и жеље друге врсте (бити: *добар, лей, мио, велики, желеїи, хвалиїи* итд.).

Сујеверје је у прошлости било веома изражено код свих народа. Та се заштитна лична имена јављају и у *Поменику*, као на пример: *Дренка, Жива*¹¹ и све његове варијанте којих је много, а разлог јесте велики морталитет деце. Оваквим антропонимом желело се заштити здравље и сачувати живот новорођенчета.¹² То сујеверје истакао је и Вук Караџић у Рјечнику, поменувши име Живко: „Многи ово име дједи зато надијевају, да би деца живјела. Гдјекоје жене кад питају за здравље мушкога дјетета, макар му како име било, кажу: „како ти је Живко?“¹³ Ово име било је најчешће у оба поменика¹⁴ у варијантама (са основном *жив-*): *Живан* и *Живана*, а у нашем материјалу овај антропоним се издваја као веома популаран јер се јавља као најфреквентнији и код мушких и код женских имена.

Посебну категорију чине имена која дете треба да заштите од демона, од урока и сл. Таква ружна и опасна имена изражавају неку негативну особину самога носиоца, његов физички недостатак, јер се веровало да

¹⁰ *Имена у дечанским хрисовуљама* 1983.

¹¹ О овоме в. више у Новаков 2019: 138.

¹² О варијантама овога личнога имена в. Новаков 2017а: 141.

¹³ Стефановић Караџић 1852: 158.

¹⁴ МСПЦ 240 и бр. 14731.

ће се на тај начин све зле силе уплашити и одбити. Тај појам са негативном семантиком требало је да заштити новорођенче од тзв. „злих очију”, од урока. Из наше грађе такво је лично име *Грубна*.

У оквиру ове категорије заштитних имена издваја се једна већа група антропонима који у себи садрже корен глагола *сѣиши*, као што су: *Сѣојан*, *Сѣојић*, *Сѣојко*, *Сѣојка*, *Сѣана*.¹⁵ *Сѣанисава*, *Сѣанојка*, *Сѣојана*, *Сѣојисава*, *Сѣојина* и сл.

Вероватно су таква имена имала функцију да зауставе даље рађање деце или да престане рађање женске деце. А исту улогу могло би имати и женско имена *Досѣана*.

Заштитно име такође јесте и *Сѣамена*, као и *Продана*. Наиме, када које дете напусти мајка након порода, за њега се побрину други и одреде му име. Наочету се обично даје још име по месту где је нађено, по дану и недељи када је пронађено и сл. Овде бисмо уврстили и имена: мушко *Продан* и женско *Продана*, која представљају трпни глаголски придев. Њихово значење јасно говори како се некада деца и продаваху, а она могу на неки начин бити и статусна имена. Није искључено да овај антропоним има и заштитну улогу и да је настао од глагола *ѣрогаѣи*.

Поред тога што су давана имена која су изражавала неку лепу особину: *Младен*, *Лејава*, забележена су и она са пежоративним значењем као што су, на пример: *Грубацин*, *Грубна*, *Дебеља*, али и *Срдан*, од глагола *срдѣиши се*, *љуѣиши се*. Ово име такође везујемо и за категорију имена према глаголима.

Из нашега материјала издвајамо име *Дракула* које према М. Грковић представља варијанту имена Дракул¹⁶, а које је дошло из румунског језика и значи ђаво¹⁷. Претпостављамо да је име давано деци из тог разлога јер се веровало да зле силе неће ударити на онога који га буде понео.

¹⁵ Ово лично име једно је од најфреквентнијих и у *Поменуку манастира Крушедола* МСПЦ 240 (са 39 потврда), као и у *Поменуку манастира Дечана* Деч. 109 (са 105 потврда), в. Новаков 2017а: 142; 2019: 138-139. Популарност личног имена *Сѣана* траје и током XIX века, а што нам потврђује *Парусија* РС 110 која је била предмет наше анализе, а везана је за простор Босне и Херцеговине (што смо закључили на основу дијалекатских карактеристика писара, као и на основу топонима и записа), в. Новаков 2022: 131. Такође, овај антропоним издваја и Домагој Видовић, као један од најучесталијих у крштеници жупе Видоње у Хрватској из 1805. године (2014: 53).

¹⁶ Антропоним је забележен и међу приложницима у *Поменуку манастира Крушедола* МСПЦ 240.

¹⁷ Грковић 1977: 83.

ИМЕНА ПРЕМА НАЗИВИМА ЖИВОТИЊА

Ова категорија садржи изведена имена од именице *вук*:

а) мушка лична имена: *Вук, Вуксан, Вукац, Вукашин, Вукаил, Вукела, Вукић, Вукна, Вукоман, Вукмир, Вукобрај, Вуковоје, Вукола, Вукосав, Вукоје, Вукола, Вуксан, Вукмир* и сл.

б) женска лична имена: *Вука, Вукна, Вукосава, Вучица*.

Према речима Гордане Јовановић име изведено од *вук* нагло се шири с краја XIV века у српском ономастикону. Има га у владарским породицама Лазаревић и Бранковић.¹⁸ Таква имена уједно припадају и категорији заштитних имена јер би се те јаке животиње могле супротставити разним силама.

Подстицај за продуктивност основе *вук*- Митар Пешикан сматра да потиче из јужних српских крајева Зете, Рашке и Хума.¹⁹ Нагло ширење основа *Влк, Влч, Вук* и *Вуч* представља „најирозитију промену старосрпске антропонимије од доба хрисувоља до доба тефтера (одн. од XIII до XV)”.^{20,21} А у XV веку спада у три најчешћа имена и распрострањено је „од Неретве до Јужне Мораве, а онда и преко Саве и Дунава”.²¹

Међу женским именима налази се и лично име *Кошуша* за које М. Грковић тврди да је настало према називу женке јелена.²² Једно од личних имена насталих према именима животиња јесте и *Пчела*, које је према М. Грковић добијено према називу инсекта.²³

ЛИЧНА ИМЕНА ПРЕМА НАЗИВИМА ПТИЦА

Лична имена према називима птица јесу честа јер су оне имале важну улогу у митологији и религији. Оне су, првенствено, симбол слободе и моћи, али и гласници богова. Из ове категорије из *Поменика* издвајамо следећа лична имена: *Крајује, Паун, Славуј, Грлица, Кумрија, Рода*,

¹⁸ Јовановић 2006: 35. Томислав Јовановић поводом имена *Вук* истиче: „Када се погледа читав спектар имена у Рачанском поменику, примећује се да су била најзаступљенија имена везана за име *Вук* са свим изведеницама од њега. Свакако да је разумљиво да су се таква имена чешће давала у временима када су деца далеко више умирала и када се настојало да се смрти супротстави надавачем заштитничких имена“ (2002: 35).

¹⁹ Пешикан 1984: 360-361.

²⁰ Пешикан, 1984: 360-361.

²¹ Пешикан 1984: 360-361.

²² Грковић 1977: 267.

²³ Грковић 1977: 295.

Ушва, *Пауна* и *Чава*.²⁴ За имена према птицама можемо рећи да могу имати и профилактичку улогу.

ИМЕНА ПРЕМА БИЉКАМА

М. Грковић сматра да је култ дрвећа и биљака један од најстаријих култова.²⁵ У најдубљој старини култ биљака највећим делом је припадао жени. Ту имамо имена настала према називу биљке или њеног плода: *Перуника* (*Веруника*), *Вишња*, *Јагода* (*Ајода*), *Калина*, *Кујина*.

ИМЕНА У ВЕЗИ С ВАТРОМ

Имена у вези с ватром присутна су код свих народа, те М. Грковић истиче да је код Срба мали број антропонима њоме инспирисан, али јесу забележена у средњовековним споменицима.²⁶ Из нашега материјала издвајамо следећа лична имена: *Ојна*, *Ојњан*; *Ојњана* и *Пламенка*.

ИМЕНА ПРЕМА ДРУШТВЕНОМ СТАЛЕЖУ

Код нашег народа неретка су имена која упућују и на припадност неком друштвеном сталежу, као и она која су настала према називима титула. Наравно, *Поменик* о којем је у овоме раду реч садржи таква лична имена, као на пример: *Десјинија*, *Књејиња*, *Комнен*, *Комнена*, *Сулјана*.

Антропоним *Комнен* води порекло од имена византијске династије Комнен. Код Срба је име *Сулјана* дошло из оријенталног света, преко Турака, а што су уједно били и називи титула. Оно представља хипокористик од Султанија које је арапског порекла и означава принцезу, цареву кћер, а узето је за женско име.²⁷ Лично име *Курјаја* првобитно је значило, према Абдулаху Шкаљићу, неког ко је велики и старији, а касније заповедника, првака и представљало званичну цивилну и војну титулу.²⁸ А може бити и народни облик за животињу *Курјак* (вук) + титула *аја*, те бисмо га можда могли сврстати и у имена према животињама. Лично име, *Бејоје* изведено је од *Беј* + наставак *-оје*, које представља

²⁴ Настало од чавка и може бити да је назив птице узет за лично име, в. Грковић 1977: 322. У *Поменику манастира Крушедола* МСПЦ 240 забележено је лично име *Чавка*, в. Новаков 2017: 69.

²⁵ Грковић 1983: 37.

²⁶ Грковић 2004: 47.

²⁷ Шкаљић 574.

²⁸ Шкаљић 1989: 72.

титулу за угледног човека, великаша, цивилна и војна титула у старијој турској државној организацији.²⁹

ИМЕНА ПРЕМА ЕТНОНИМИМА И ТОПОНИМИМА

Лична имена добијена према неком топониму или етнониму била су одраз љубави именованца према неком месту или припаднику неке заједнице. Међу личним именима која су добијена према етнонимима нашло се више женских антропонима: *Арменка*, *Босанка*, *Варвара*, *Влахиња*, *Германка*, *Ђерманка*, *Гркиња*, *Јарменка*, *Лајинка*, *Ујрина* и сл. Пажњу привлачи лично име *Груиња* које је варијанта од *Фруиња*, настало од мушког антропонима *Фруї* + *-ина*, а које представља човека из германског племена које је освојило Француску.³⁰ Од мушких личних имена из ове категорије издвајамо: *Герман*, *Ђерман*, *Дамаскин*, *Ујрин*.

Такође, забележена су и лична имена настала од назива топонима: *Дунава*, *Нишава*, *Рајна*, настала према називу истоимених река.

ИМЕНА ПРЕМА МЕТАЛИМА

Детету су давањем таквога антропонима наменили да буде јако истрајно, лепо као одређени камен. Као и антропоними од апелатива *камен*, али и они типа *Гвозден*, *Гвоздана* које наша грађа садржи, сличне су мотивације. Наиме, гвожђе је због своје магичне снаге и посебне улоге у култовима и магији узимано за основу заштитних имена, не само код нас, него и код других народа. У *Поменику* је из ове категорије забележено још и име, *Златиња*, као и женско име *Ризна* које на грчком језику значи злато, а према М. Грковић изведено је од *Риз(а)* + *на*.³¹

ИМЕНА ПРЕМА НАЗИВИМА БОЈА

Лична имена добијена према бојама честа су код нас, али и код других народа. Највећи број антропонима јесу они који садрже основу *део* или *црн*. Из ове категорије издвајамо: *Бела*, *Белетиња* (можда хипокористик од *Белосава*), *Вранеш*, *Руја*, *Русић*, *Русмир*, *Црња*; *Плавша*, *Руса*, *Русојла*, *Сива*, али и *Каран*, *Карајован*, *Каравида* (од тур. кара - црн)³².

²⁹ Шкаљић 1989: 129.

³⁰ Грковић 1977: 318.

³¹ Грковић 1977: 299.

³² Шкаљић 1989: 394.

ТЕОФОРНА ИМЕНА

Богоносна имена нису толико честа у *Поменику*, а ситуација је иста и у *Поменику манасџира Крушедола* МСПЦ 240. Код Срба су се богоносна имена јавила под утицајем грчких или јеврејских, а после примања хришћанства код нас је преведен велики број оваквих антропонима. Из нашега материјала издвајамо: *Бојдан*, *Бојоје*, *Бојосав*, *Божидар*, *Бојдана*, *Божана* и сл.

ИМЕНА ПРЕМА ПРИРОДНИМ ПОЈАВАМА

Лична имена из ове категорије давана су према небеским телима и многим природним појавама, те да су као таква имала заштитну улогу или су показивала и време рођења детета: *Даниша*, *Вечерин*;³³ према називима небеских тела: *Даница*, *Зора* и др.

ИМЕНА ОД ОПИСНИХ ПРИДЕВА

Одувек је постојала спона између имена и особина његовога власника, као и родитељско надање да дете кроз живот буде: *добро*, *драго*, *младо*, *мило*, *лејо*, *радосно* и сл.

Управо те придевске основе постоје и међу именима приложника *Поменика* и таквих антропонима је много. Она у себи садрже описни придев или његов корен: *Веселин*, *Добрић*, *Добровоје*, *Драјомир*, *Младен*, *Млада*, *Милидрај*, *Радан*, *Радашин*, *Радован*, *Срећко*, *Умиљен*; *Велика*, *Весела*, *Веселина*, *Добра*, *Дивна*, *Драјана*, *Драјија*, *Лејава*, *Милица*, *Милојка*, *Свейла*, *Чудна*, *Убава*, *Худава* и сл.

Када су у питању имена према глаголима приметно је да мушка лична имена више садрже глагол, него женска. Издвајамо основу *дој-* која може упућивати на глагол *борити се*: *Бојин*, *Бојчејџа*, *Бојко*, *Бојана*. Ту долазе и варијанте: *Војана* и *Војка* која у себи садрже глагол *војевајџи*. Од глагола *бранијџи*, *ирадијџи*, *нејоватџи*, *славитџи*, *дивитџи се*, *желејџи*, *сјатџи*, *сјојатџи*, а имамо још и: *Бранимир*, *Бранко*, *Градоје*, *Њејован*, *Славна*, *Дивна*, *Желена*, *Сјана*, *Сјанисава*, *Сјанојка*, *Сјојина*, *Сјојана*, *Сјојка*, *Сјојисава*.

Женско име *Милица* представља једно од најучесталијих личних имена у оба *Поменика манасџира Крушедола* (МСПЦ 240 и бр. 14731), што несумњиво показује да је у српском народу и током XVI и XVII века оно

³³ Ово име забележено је и у *Поменику* МСПЦ 240, в. Новаков 2017: 72.

било веома популарно. А та се популарност везује за историјску личност, у народу највољенију српску царицу Милицу, жену кнеза Лазара.³⁴

ИМЕНА НЕПОЗНАТЕ ИЛИ НЕЈАСНЕ ЕТИМОЛОГИЈЕ

Осим наведених имена, у *Поменику* постоји и један број антропонима који се не могу сврстати ни у једну мотивациону групу јер имају сасвим нејасну или непознату етимологију. Нека од таквих личних имена нејасне етимологије од мушких имена јесу следећа: *Гиако*, *Јабоћ*, *Крмжа*, *Маклен*, *Мелух*, *Оборичје*, *Рабар*, *Трећ*, *Цвеш*; а од женских: *Јаѿа*, *Ржочка*, *Трека*, *Фела*. Неки од ових примера нису могли бити сасвим разјашњени, а за неке се узима да могу представљати можда и грешку у писању. Стога не можемо тврдити да се именска разноликост повећала народним именима или новим антропонимима странага порекла

СТРУКТУРА ИМЕНА СЛОВЕНСКОГА ПОРЕКЛА

Структура имена словенскога порекла базирана је на прасловенској, односно индоевропској.

Сагледаћемо творбене основе именскога састава и издвојити које су најчешће словенске основе у личним именима.

Када су у питању сложена имена у *Поменику* као најфреквентније издваја се *Радослав* са 378 потврда, а од женских личних имена то је, *Сѿанисава* са 236 потврда, а потом су, са мање потврда забележене и сложенице типа: *Владислав*, *Добровоје*, *Вуковоје*, *Вучимир*, *Драѿомир*, *Милидраѿ*, *Милорад*, *Неѿомир*, *Радомир*, *Ранисав*, *Сѿанисав*, *Сѿанивук*, *Сѿанимир*, *Тихорад*, *Хранисав*; *Вигосава*, *Вукосава*, *Вуковоја*, *Дикосава*, *Миросава*, *Ранисава*, *Сѿојисава*.

М. Грковић сматра да српски језик има само два трочлана имена, да је тип антропоним – реченица нестао, а да се сачувао само облик *Дабижив*, који се налази и у *Поменику* са три потврде, а забележен је хипокористик од овога антропонима, *Даба* који има чак 49 потврда.

Код личнога имена *Дабижив* треба рећи да се у овом случају први део антропонима подударом са императивом, наслањајући се на оптативно значење овога облика; односно, значење жеље дошло је до изражаја у стварању самога имена („да би [био] жив!“), које је било често у нашим крајевима.³⁵

³⁴ Ово име једно је од најфреквентнијих и у *Поменику манасѿира Крушегола* МСПЦ 240 и у *Поменику манасѿира Дечана*, Деч. 109, в. Новаков 2019: 138.

³⁵ Пешикан, 1982–1983: 15.

С обзиром на то је већи број изведених личних имена, него сложенних,³⁶ сасвим је разумљиво да је већи и број основа којима се творе та изведена словенска имена.

Најчешће основе у овој рукописној књизи јесу:

а) *вук/вуч-*: *Букадин, Вукан, Букашин, Вукела, Вукоман, Вуксан, Вучен, Вучеџа, Вучина, Вучихна, Вучица* и сл.

б) *мил-*: *Милић, Милован, Милоје, Милушин, Милија, Милица* и сл.;

в) *рад-*: *Радашин, Рагенко, Радеља, Радиша, Радован, Радоиша, Радоџа, Радујко, Радусин; Радена, Радована* и сл.

Са мањим бројем потврда долазе и основе: *дої-, дој-, вид-, вод-, вуј-, дан-, добр-, граї-, жив-, љуб-, мир-, млад, слов-, сїан-, сїој-, цвейї-*.

Антропоними с негацијом, као што је већ речено, настали су у општесловенској заједници од именичких основа и негације *не*, и познају их, наравно, сви словенски народи и то као делове имена, топонима и основа патронима.³⁷

У *Поменику* су посведочени следећи антропоними из ове групе: *Неїоје, Неїомир, Недељко, Ненад, Нешко, Њеїован, Неїода, Нејка, Недна, Недељка* и сл.

Висока продуктивност хипокористичког суфикса *-а* бележи се код мушких и код женских имена као и *-ица, -ић, -ка* и *-ко*:

-а: *Бела, Боја, Веља, Влада, Даба, Грудна, Миље, Мина, Прија, Раца, Рача, Раша, Руја, Сїаїџа, Црња; Дока, Вука, Љуба, Сїана* и сл;

-ица: *Берница, Вучица, Грлица, Даница, Добрица, Зојица, Мирица;*

-ић: *Байрић, Боїић, Вукић, Добрић, Милић, Русић* и сл;

-ка: *Босанка, Винка, Вујка, Војка, Дорка, Заїорка, Милојка, Пламенка, Сїојка;*

-ко: *Влајко, Дивко, Зурко, Жарко, Инко, Славко, Срећко* и сл.

Суфикс *-ица* је, према М. Грковић, и у вези с несловенским именима имао деминутивну улогу.³⁸ Из нашега материјала од антропонима с поменутих суфиксом долазе и имена творена од мила.

³⁶ М. Грковић сматра да су почетком XIII века изведене форме биле бројније и потискивале сложена имена. Суфикси за грађење изведених имена јесу веома бројни. То показује да је постојала друштвена потреба да се разликују људи једни од других с обзиром на то да у то време нису постојала презимена како би показала разлику међу људима у истом месту. Постојали су патроними, али они су се са сваком генерацијом губили, дакле живели су само док је био жив онај коме је припадао патроним, в. Грковић 2004: 51.

³⁷ М. Грковић их сврстава и у категорију профилактичких, Грковић 1983: 40.

³⁸ Грковић 1983: 96.

У рукописној књизи су забележени и скраћени облици имена којих данас нема у српској антропонимији: *Вун*, затим *Трей* и *Цвеш*, која смо уврстили у антропониме нејасне етимологије.

Посведочена су и имена настала од партиципа неких глагола. То су имена *Њејован*, *Продан* и *Продана*. Сасвим је извесно да су таква лична имена највероватније имала и профилактичку улогу.

На основу целокупне грађе можемо видети да је суфиксални систем садржи аналогне хронолошке и генетске слојеве као и суфиксални систем антропонимије српског језика уопште.

Из свих облика антропонима закључујемо да је за грађење нових форми личних имена од разноврсних језичких елемената приметно и да су страна имена већ увелико у XVI веку била део српског именослова. Од њих су настајали нови облици по узору на словенска имена, а што свакако потврђују примери забележени у *Поменику*.

Исто тако, грађа је показала и нешто већу суфиксалну разноликост код мирјана, као и већи број сложених антропонима.

ЗАКЉУЧАК

Анализа је показала да су се у *Поменику* сачувале све категорије личних имена донете из прасловенске заједнице. Међутим, наша забележена грађа је показала и значајну превласт хришћанских личних имена над словенским, а међу њима највећи број имена заштитног карактера (*Живко*, *Живана*, *Сџојан*, *Сџана*, *Сџојка*, *Сџојана*, *Сџоја*, *Вук*, *Вучица* и сл.). То указује на чињеницу да је на простору Војводине током XVI и XVII века било веома присутно сујеверје, што се одражавало и на лична имена, а исту слику показала су имена приложника у *Поменику манасџира Крушедола* МСПЦ 240 из истог временског периода.

Као најфреквентнија имена словенског порекла издвојила су се и следећа: *Радослав*, *Живан*, *Вук*, *Сџојан*, *Сџанисава*, *Сџојана*, *Живана*, *Милица*.

У *Поменику* долазе и лична имена која М. Грковић назива самотворним,³⁹ а која представљају једночлане облике који нису хипокористици од неког сложеног антропонима.

У ову категорију спадају антропоними настали према називима биљка, животиња, који су пореклом од апелатива, придева, који упућују на психичка или физичка стања човека, који су од глагола, од трпног глаголског придева, од партиципа претерита пасива и сл, као на пример: *Вук*, *Вечерин*, *Даница*, *Дева*, *Жарко*, *Кошута*, *Младен*, *Милован*, *Недељко*, *Њејован*, *Паун*, *Продан*, *Продана*, *Радован*, *Сџамена*, *Суљана* и сл.

³⁹ Грковић 1983: 70.

Резултати нашега истраживања се углавном поклапају са закључцима српских ономастичара када је реч о антропонимијској слици севернога дела Србије. Сва та народна имена словенскога порекла, указују на неспорну чињеницу да Српска православна црква није утицала на смањење удела поменутих антропонима.

Када је у питању структура личних имена, на основу целокупног материјала могло се видети и да су најчешћа пуна имена, затим долазе хипокористици, потом изведена, а на крају долазе сложена имена.

Закључили смо да је велика продуктивност хипокористичког суфикса и код мушких и код женских личних имена *-а*, а затим долазе *-ица*, *-ић* (код мушких), *-ка* (код женских) и *-ко* (код мушких).

Ако се именослов у *Поменику* посматра као једна важна целина којом употпуњујемо ономастичку слику српскога живља на једној територији у прошлости, онда можемо рећи да су у њој заступљени сви слојеви који карактеришу ово подручје, у којем се од давнина преплићу многобројне културе народâ. У њему је приметно присуство Мађара, Румуна, а хришћанство је својим системом календарских антропонима на овој територији оставило свој траг.

Ова анализа имала је за циљ да покаже на који су начин српска лична имена (у колико су поједини приложници били засигурно Срби), иако су била под утицајем страних нелингвистичких фактора, сачувала свој српски карактер.

У *Поменику* који је био предмет наше анализе, осим значајних личних имена која су дала антропонимијску слику, карактеристичну за један временски период и простор, наишли смо и на поменички материјал који показује и саме културно-историјске прилике на простору Војводине (исписане на маргинама листова оваквих споменика), који се чита у самим записима.

Све ово много казује и о животу српскога народа на овом простору, што јесте веома драгоцено, а што ће бити предмет нашег будућег истраживања. Један од тих извора са значајним записима и корпусом личних имена јесте и *Поменик* којем смо овде посветили пажњу.

ЛИТЕРАТУРА

- Vidović, D. *Zažapska onomastika*, Zagreb, 2014.
- Грковић, М. *Речник личних имена код Срба*, Београд, 1977.
- Грковић, М. *Имена у дечанским хрисовуљама*, Нови Сад 1983.
- Грковић, М. Хришћанска имена код Срба, *Две хиљаде година хришћанства. Духовносћ, култура и историја*, Деспотовац 2001, 165–171.

- Грковић, М. Историјски пут српског именованослова. *Предавања из историје језика*, Нови Сад: Лингвистичке свеске 4, 2004, 43–69.
- Даниловић, Д. Поменици, *Лексикон српског средњег века*, Београд, 1999.
- Јовановић, Г. Нека поређења антропонимије у Гњезненској дули из 1136. г. и у Дечанској ѿвевљи (Дх 1, Дх 2, Дх 3), у: Петар Буњак (ур.), *110 година ѿлонистике у Србији. Зборник радова*, Београд: Славистичко друштво Србије, 2006, 31–36.
- Јовановић, Т. Поменик манастира Раче, *Рачански зборник 7*, Бајина Башта: Фондација Рачанска баштина: манастир Рача, 2002, 31–36.
- Крстић, А. Стојковски, Б. Епархија бачка под османском влашћу, *Епархија бачка у осмовековној историји Српске православне цркве. Зборник радова*, (ур.): Светозар Бошков, Борис Стојковски и Предраг М. Вајагић, Бачка Паланка – Нови Сад, 2020, 49–66.
- Борис Стојковски и Предраг М. Вајагић (ур.), *Епархија бачка у осмовековној историји Српске православне цркве. Зборник радова*, Бачка Паланка – Нови Сад, 2021, 49–66.
- Новаков, Д. *Имена Поменика манастира Крушедола*, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Београд, 2017.
- Новаков, Д. Заштитна имена у дечанском Поменику (1595–1938), *Археографски прилози 39*, Београд, 2017а, 137–148.
- Новаков, Д. Најчешћа српска народна имена Поменика манастира Крушедола и Поменика манастира Дечана, *Археографски прилози 41*, Београд, 2019, 131–144.
- Новаков, Д. Женска имена словенскога порекла у Парусији (Рс 110) из XIX века, *Археографски прилози 44*, Београд, 2022, 125–141.
- Пешикан, М. Зетско–хумско рашка имена на почетку турског доба, *Ономастолошки прилози V*, САНУ, Одељење језика и књижевности, Београд 1984, 257–438.
- Skok, P. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- Стефановић Караџић, В. *Српски рјечник исијумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, У Бечу 1852.
- Томић, М, Војкулеску, М. *Поменик манастира Крушедола. Приредили за шћамју Миле Томић и Мирча Војкулеску*, Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије, Матица српска, 1996.
- Škaljić, A. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost, 1989.

DRAGANA NOVAKOV
State University of Novi Pazar
Department of Philological Studies
Novi Pazar
dragananovakovi@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-0003-9813>

**NAMES OF SLAVIC ORIGIN ON THE MONUMENTS OF THE
MONASTERY KRUSEDOLA (XVI/XVII CENTURY) NO. 147311**

Abstract: In this paper we will analyze the personal names of Slavic origin in the manuscript book Pomenik Monastera Krusedol (no. 14731) xvi/xvii century. We will try to determine the relationship between Slavic and Christian names, and then we will examine their main characteristics: structure, semantics and frequency. Through this analysis, we will get a picture of personal names that were popular not only in the area of Srem and Vojvodina, but also in the wider terrain, because monks often carried such manuscript books to remote areas, collecting contributions for their monasteries.

Keywords: Monument, Slavic names, personal names, Krušedol Monastery.